

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ר ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים וארבע

נארא (תשכ"ה)

ך' ס-י"ג

(עיין גם גליון תשמ"ז וצרפו לגליון)

א. ס' ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבודה קשה;
רש"י ד"ה ולא שמעו אל משה: לא קבלו תנחומין
ד"ה מקצר רוח: כל מי שהוא מצר, רוחו ונשמתו קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו.

ראב"ע ד"ה וידבר ולא שמעו: ולא הסו אוזן לדבריו, כי קצרה הנוחם באורך הגלות
ובעבודה הקשה שהתחדשה עליהם.

רמב"ן ד"ה מקוצר רוח ומעבודה קשה: לאו בעבור שלא יאמינו בנבואת ישראל בה' ובנביאו,
רק שלא הסו אזן לדבריו מקצר רוח, כאדם שתקצר נפשו בעמלו ולא ירצה
לחיות רגע בצער, מדעתו, שירוח לו אחרי כן. וקוצר הרוח הוא פחדם
שלא יהרגם פרעה בחרב כאשר אמרו השוטרנים למשה, ועבודה קשה הוא הדוחק
שהיו הנוגשים אצים בהם, ולא יתנום לשמוע דבר ולחשוב בו.

אברבנאל: ... והן שתי סיבות, הא' "קוצר רוח" שקצרה נפשם בעמלם, והב' בעבודה קשה
שהיו עושים, שלא היה להם פנאי אפילו לשמוע בשורות טובות, והיה אם
כן תקוצר רוח בנפש, והעבודה הקשה בגוף.

ספורנו ד"ה ולא שמעו אל משה: להתבונן בכל זה, בענין שיבטחו בישועת האל ית'
ויחשבה להם לצדקה, כענין באברהם, ולכן לא נתקיים בהם (ו' ה') "ונתתי
ארתה לכס" אבל נתקיים בבניהם.
ד"ה מקצר רוח: כי לא נאמנה את אל רוחם, ולא נתנו לב להתבונן.
ד"ה ומעבודה קשה: כי לו לא העבודה הקשה היו נותנים לב לדברי משה
והיו מבינים מטענותיה, שראוי לבטוח.

(הערה: שים לב בדברי הרמב"ן בספרים שלנו נפלה טעות.
מודפס אצלנו "מרעתו" ואולם הנכון הוא כפי שנמצא בכ"י:
"מדעתו").

1. מה בין רש"י לראב"ע בפירוש הבטוי קצר רוח?
2. x מה הוא הקשי הנוסף בפסוקנו (על קשי הבטוי) שאותו מיישב הרמב"ן?
3. במה שונה ספורנו מכל קודמיו בפרושו את מנחת הפסוק?
4. xx במה שונה ספורנו בתפישתו את היחס שבין "מקצר רוח" ובין "עבודה קשה" משאר המפרשים?
5. במדרש הגדול נאמר על פסוקנו:
"מכאן שאין אדם נחפש על צער".
האם אחד משפרשנינו מסכים לתפישת זו, האם א' מהם מתנגד לה?

see last page (over) →

ב. י"ב וידבר משה לפני ה'

העמק דבר: לא "וידבר אל ה'", כי לא מצינו לעולם "וידבר משה אל ה'" זולת (במדבר כ"ז ס"ו-ס"ז) "וידבר משה אל ה': יפקוד ה' אלוקי הרוחות לכל בשר איש על העדה... ויש על זה דרוש במדבר רבה...
x התוכל למצוא סיבת הדבר, שלא נאמר כאן ובכלל "אל" אלא "לפני" ונאמר שם במד' "אל"?

ג. י"ב הן בני ישראל לא שמעו אלי ואין ישמעני פרעה - ואני ערל שפתיים

מקשים: למה לא אמר גם אצל פרעה "ואין ישמע אלי פרעה" - כמו שאמר בפסוק ל' שבפרקנו.
ענה לקושיה!

(ע' בראשית כ"ג י"א, י"ג; מיכה ז' ז')

ד. י"ג וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים.

רש"י ד"ה ויצום אל בני ישראל: צוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם,
" ואל פרעה מלך מצרים: צוה עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם. וזהו מדרשו.

עקדת יצחק: צום אל בני ישראל ואל פרעה, כלומר שנתן חנם וכבודם ומוראם בעיני הם באופן שיקובלו להם דבריהם בכל מה שיצטרך להוציא את בני ישראל מסצרים.

ויהיה אומר "ויצום" כאומר (תהל' ל"ג) "כי הוא צוה ויעמד", (מלכים א' י"ז) "ואת העורבים צויתי לכלכלך" (שם) "הנה צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך". כי כל מה שיקבע ה' בלב כל פועל, מדבר ובלתי מדבר או בטבע כל נמצא, הוא "צויו" ו"מאמרו" באמת; והעד הנאמן לזה הפירוש מה שאמר להלן כשחזר על זאת השאלה (ז' א') "ראה נתתיך אלוחים לפרעה".

1. מה קשה להם בפסוקנו?
2. מה ההבדל ביניהם בתפישה התחבירית של פסוקנו?
3. מה הניע את בעל העקדה לפרש כפי שפרש?
4. מה רמז מצא רש"י בלשון הכתוב למה שאמר "לחלוק לו כבוד"?

ה. מדברי המדרשים

ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבודה קשה
שמות רבה ו' (ו')

"ולא שמעו אל משה" - היה קשה בעיניהם לפרש מעבודה זרה, וכן ביחזקאל מפרש ואומר (יחז' כ') "איש שקוצי מצרים השליכו ובגלולי מצרים אל תסמאו" - ראה מה כתיב שם: "איש שקוצי עיניו לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו".

1. במה שונה הדרש בפירוש מלת. "שמע" מפרושיהם של רש"י, ראב"ע, רמב"ן שהובאו בשאלה הקודמת?
2. כיצד דורש המדרש את המלים "מעבודה קשה"?
3. אם כדברי המדרש - למה לא היתה זו תגובתם כאשר שמעו את בשורת הגאולה בראשונה (בסוף פרק ד')?

תשובות יש לשלוח לנעמה ליבוביץ ירושלים קרית משה

שאלות בטעמי המקרא העורך: מיכאל פרלמן

(א) שמות ו' כ"ח ויהי ביום דבר ה' אל-משה בארץ מצרים

רש"י מחובר למקרא של אחריו.

ראב"ע יש לתמוה על המסדר הפרשיות למה לא דבק זה הפסוק עם הבאים אחריו והוא סמוך אליהם ואם לא ידענו בו טעם. כי כן "ביום דבר ה' אל-משה בארץ מצרים" וזה שדבר לו "אני ה'" דבר אל-פרעה". וכמוהו (דברים ב' ט"ז) "ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם" דבק בפרשה הסמוכה אליו. - אולי בעל הפסקות ידע לו טעם למה עשה, כי דעתו רחבה מדעתנו.

ספורנו: כאשר דבר ה' אל משה שידבר אל פרעה...

רמב"ן: ייתכן לפרש שהכתוב מוסב למעלה. אמר "ויהי" זה שהיו הם המדברים אל פרעה מלך מצרים בעת אשר דבר ה' אל משה בארץ מצרים. כי בעבור שאמר "הוא אהרן" ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את-בני ישראל מארץ מצרים" היה נראה שהדבור לשניהם בשוה ועתה פירש שהיה הדבור למשה והמצוה לשניהם שיוציאו. וזה טעם הפסק של הפרשה.

1. באיזו שאלה דנים המפרשים?
2. איך מנסה הרמב"ן לתרץ אותה?
3. מי הוא "בעל הפסקות" שבדברי ראב"ע ומהו יחסו של ראב"ע אליו?

(ב) ה' א' ויאמר ה' אל-משה אמר אל-אהרן נטה את ידך במטך על-הנהרות על-היארים ועל האגמים...

ה' י"ב ויאמר ה' אל-משה אמר אל-אהרן נטה את-מטך והך את-עפר הארץ...

החלק הראשון של 2 הפסוקים הוא שווה (דומה). מה הסיבה, שבפסוק א' הוטעם "אל-אהרן" ברביע ואילו בפסוק י"ב בזקף?